

مشارکت به معنای سنتی آن از دیرباز در جوامع انسانی وجود داشته و مورد توجه صاحب نظران بوده است. در میان انواع مشارکت، مشارکت مدنی از جایگاه رفیعی برخوردار است که بر پایه تعامل میان افراد شکل می‌گیرد و بر بعد حق مداری در مقایسه با وظیفه مداری متمرکز است.

اصول شهروندی، اعتماد اجتماعی، پاسخگویی و نظارت، آزادی و عدالت، حقوق و تکالیف و ... پایه‌های مشارکت مدنی را پی ریزی می‌کنند. جایگاه مشارکت و اندیشه محله گرایی را می‌توان با توجه به پیامدهای صنعتی شدن، شهرنشینی، سواد، تغییر الگوی مصرف، بهبود سطح زندگی و توسعه ارتباطات دریافت که تحول در این زمینه‌ها گسترش معضلات اجتماعی، گسیختگی ساختار سنتی، فقر و بیکاری و مشکلات روحی روانی و ... را به دنبال داشته است. بر این اساس عالمان اجتماعی بر این نکته تأکید می‌کنند که چگونه می‌توان نظم اجتماعی مطلوبی را برای به حداقل رساندن این مشکلات ساماندهی کرد؟

یکی از این راهکارها، گسترش اندیشه محله گرایی و سازمان‌های محلی است. محله گرایی می‌کوشد نوعی نظم اجتماعی برقرار سازد تا در سایه آن مناسبات اجتماعی تنظیم گردیده و امنیت اجتماعی، تفاهم و مشارکت مدنی تحقق یابد. به علاوه مشارکت مدنی در سطح محله می‌تواند موجب وفاق اجتماعی گردیده، از بار مسئولیت و تصدی گری دولت نیز بکاهد. از آنجا که مشارکت مدنی در ایران با شکل گیری شوراهای اسلامی نمود عینی‌تری پیدا کرد و به تدریج به عنوان یک حق در جامعه مطرح گردید، تشکله‌ها، انجمن‌های محلی و شوراییاری‌های محلات، حلقه ارتباطی میان مدیریت محلی و شهروندان هستند که در واقع به تمرین مشارکت مدنی در سطح محلی می‌پردازند.

با توجه به اینکه سرعت گسترش تهران و تبدیل آن به کلانشهر، تغییر شرایط زندگی، تغییر نیازها و افزایش جمعیت در بسیاری از مناطق، لزوم بازنگری مدیریت در این شهر را موجب گشته است. طرح انتقال اداره شهرها از منطقه محوری به ناحیه محوری و سپس محله محوری چند سالی است که به عنوان راهکاری برای مدیریت بهتر و ارائه حداکثر خدمات به حداکثر شهروندان به پروژه‌ای با اهمیت برای مدیران شهر تهران و با تشکیل شوراهای اسلامی شهر و روستا، بر اساس اصول 6، 7، 100، 101، 103، 105 و 106 قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، گسترش فکر و عمل شورایی به ضرورتی تاریخی و اجتناب ناپذیر تبدیل شده است.

به استناد ماده هفتاد و یک قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران مصوب 1/3/1375 و با عنایت به حجم عظیم و گسترده مسائل و مشکلات مختلف شهری در ابعاد کمی و کیفی خصوصاً در کلان شهر تهران، رفع این مشکلات و بهبود شرایط مستلزم تمرکز زدایی و بهره گیری از نظرات و دیدگاه‌های آحاد مردم و مشارکت واقعی، پایدار، دائمی و نهادینه، تشکیل انجمن‌ها و سازمان‌ها و

نهادهای مدنی داوطلبانه و مردمی است.

در راستای تحقق اهداف فوق و خصوصاً اجرای بندهای ششم و هفتم ماده 71 قانون فوق الذکر، شورای اسلامی شهر تهران به موجب این طرح اقدام به تأسیس انجمن‌های شورایی در محلات تهران نموده است چرا که موضوعات در سطح شهرهای بزرگی مانند تهران به قدری با هم متفاوتند که در برخی موارد نمی‌توان تصمیم واحدی برای همه مناطق شهر اتخاذ کرد، اما می‌توان به گونه‌ای عمل کرد که موضوعات و مشکلات در درون همان محله و با کمک و همیاری مستقیم ساکنان محله حل و برطرف شود. از این رو ایجاد نهادهای داوطلبانه مردمی به نام شورایی‌ها به عنوان اهرمی قوی به یاری مسئولین و مدیران شهری آمده است. مشارکت اجتماعی محلی در کشورهای مختلف به منظور کنترل سیاسی - اجتماعی و با علم به اینکه مشارکت هزینه برنامه‌های توسعه اجتماعی را کاهش می‌دهد و اجرای آن را تسهیل می‌کند، به کار می‌رود.

در مجموع، دولت‌ها با بهره‌گیری و حمایت از این شیوه مشارکتی اهدافی از جمله اهداف زیر را دنبال می‌کنند: استفاده ابرازی از مشارکت برای اجرای پروژه‌های توسعه‌ای، کنترل و در اختیار گرفتن جنبش‌های محلی، استفاده از جاذبه ساز و کارهای مشارکتی برای کسب مشروعیت سیاسی - اجتماعی کانالیزه کردن فعالیت‌های مشارکتی خودمختار در قالب ساز و کاری کلی که در اختیار دولت است یعنی ممانعت از هر نوع تکثر گرایی و جمع کردن واحدهای مشارکتی حاشیه‌ای در قالب کلی، مشابه کاری که در ایران قبل از انقلاب اسلامی با تکمیل حزب مردم یا حزب رستاخیز انجام گرفت.

علی‌ایحال، امروزه به خصوص در کشورهای در حال توسعه نه می‌توان دو مقوله مشارکت و دولت را از یکدیگر تفکیک کرد و نه می‌توان از مشارکت، بدون نقش داشتن دولت سخت‌گفت و هیچ دولتی نیز نمی‌تواند بدون عنایت به مشارکت و به کارگیری آن، برنامه‌های توسعه‌ای را دنبال کند.

از جمله مراکز اجتماعی همیاری است که عموماً در محلات مختلف از سوی اهالی و برای پاسخگویی به نیازهای مردم به وجود می‌آید.

چگونه می‌شود به اهداف پیش‌بینی شده در سند چشم‌انداز درباره تهران دست یافت؟ مورد بحث و کنکاش نیست اما به نظر اکثر کارشناسان برای رسیدن به این مهم باید از محلات فعالیت را آغاز کرد و در واقع بدون مشارکت مردم این مهم میسر نخواهد شد. لذا سیستم و ساختاری در محلات لازم است که تشکیل شورایی‌ها در 371 محله و سازماندهی و ساماندهی مناسب و برخورداری از تجارب کافی و لازم در این مورد، سرمایه‌ای ارزشمند به شمار می‌آید. از سوی دیگر ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی شورایی و گستردگی آن پاسخی مناسب برای رفع نیازمندی‌های کلانشهر تهران است.